

ΣΠΗΛΑΙΑ — ΝΑΟΙ ΣΤΟΝ ΤΑΪΓΕΤΟ*

Ἐκ τῶν
Κ. ΜΕΡΔΕΣΙΑΝΟ**

Πάντοτε οἱ σπηλιές προξενοῦσαν στὸν ἄνθρωπο φόβο καὶ δέος.

Τὸ βαθύ σκοτάδι τους καὶ οἱ λαβυρινθώδεις διάδρομοὶ τους δημιου-
ροῦσαν μιὰ ὑπερκόσμια ἀτμόσφαιρα μοναδική γιὰ τὴν τέλεση τῶν θρη-
σκευτικῶν ἀναγκῶν τους.

Στοὺς χώρους αὐτοὺς εἶχαν τὴν πεποίθηση ὅτι μποροῦσαν ἀκίνδυνα
νὰ κρύψουν καὶ νὰ προστατέψουν ἀπ' τὰ μάτια τῶν βέβηλων τὰ λατρευ-
τικά τους σύμβολα. - Ἦταν ὁ χώρος τοῦ ἄδουτου.

Ἔτσι ἀπὸ τὴν προϊστορική κι ὄλας ἐποχὴ ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος διά-
λεγε τίς μεγάλες καὶ σκοτεινές σπηλιές γιὰ νὰ κἀνὴ τίς διάφορες
ἱεροτελεστίες καὶ μαγεῖες του.

Ἡ τάση αὐτὴ συνεχίστηκε καὶ τὴν ἱστορική ἐποχὴ σ' ὄλα τὰ στάδια
τῆς πολιτιστικῆς ἐξέλιξης τοῦ ἀνθρώπου, μέχρι τίς μέρες μας.

Ἡ ἀρχαιολογική καὶ σπηλαιολογική σκαπάνη, στὴν Ἑλλάδα μόνο, ἔφε-
ρε στὸ φῶς ἑκατοντάδες σπηλιές διαμορφωμένες σὲ λατρευτικούς χώ-
ρους μεγάλης σπουδαιότητος τῆς προχριστιανικῆς καὶ μεταχριστιανι-
κῆς περιόδου.

Τὴν βυζαντινὴ εἰδικότερα ἐποχὴ πού τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα ἦταν
βαθύτερο, ἡ τάση γιὰ τὴ δημιουργία χώρων, χριστιανικῆς λατρείας
καὶ προσευχῆς μέσα σὲ σπηλιές πῆρε μιὰ ἄλλη διάσταση.

Τὸ κλίμα τοῦ μοναχισμοῦ πού ἐπικρατοῦσε τότε σὲ μεγάλο βαθμό, ὤ-
θησε πολλοὺς χριστιανοὺς νὰ ἐγκατασταθοῦν στὶς ἀπόκρημνες καὶ ἀ-
πομονωμένες ἀπ' τὸν κόσμον σπηλιές καὶ νὰ δημιουργήσουν ἐκεῖ ἀσκη-
τήρια.

Ἀκόμα ἡ ἀνάγκη τῶν πρώτων χριστιανῶν τὴν ἐποχὴ τῶν διωγμῶν νὰ
τελέσουν τίς θρησκευτικὰς λειτουργίες κατὰ τρόπο μυστικὸ τοῦς
ᾤθησε στὴν δημιουργία τῶν ὑπόγειων ἐκκλησιῶν πού εἶναι γνωστὲς σὰν
κατακόμβες.

Κατὰ τὸν σπηλαιολόγο κ. Ι. Ἰωάννου οἱ σπηλιές πού διαμορφώθηκαν
γενικὰ σὲ ἐκκλησίες χριστιανικῆς λατρείας, ὀνομάζονται σπήλαια-ἐκ-
κλησίες, ἐνῶ κατὰ τὸν κ. Θ. Σκούρα, μελετητὴ τῶν σπηλαίων-ναῶν τῆς
Εὐβοίας ὀνομάζονται σπήλαια-ναοὶ καὶ διαιροῦνται:

*Cave-churches on the Taygetos Mountain (Sparta)

**MERDENISSIANOS, C. Ierapetritaki 10, Athens, Greece

- α) Σέ υπόσκαφους, όταν ή δημιουργία τους έχει γίνει μέ τήν άφαι-
ρηση βράχου από τά τοιχώματα τής σπηλιάς καί
- β) Σπηλαιώδεις, όταν ή διαμόρφωση του ναού έχει γίνει στή φυσική
κοιλότητα του βράχου μέ πρόσθεση τοίχων καί άλλων υλικών.
- Τά σπήλαια-έκκλησίες πού μελετήθηκαν στήν περιοχή "Αναβρυτή καί
Παρόρι στον Ταυγέτο ανήκουν στή τελευταία κατηγορία των σπηλαιω-
δών ναών.

Σπήλαιο - Ναός " Παναίτσα " Αναβρυτής Σπάρτης

Θέση:

Βρίσκεται στό χωριό Αναβρυτή (τέως Δήμο Βρυσεών) τής έπαρχίας Λακεδαίμονος
(Σπάρτη) του Νομού Λακωνίας. Άπέχει 150 μ. Ν. του Ξενοδοχείου του χωριού
καί γύρω στά 50 μ. από τό σπήλαιο " Καταρύγι " .

Τό σπήλαιο, όπως καί τό χωριό, βρίσκονται πάνω στήν ανατολική πλευρά του
Ταυγέτου σέ ύψόμετρο 770 μ. από τήν επιφάνεια τής θάλασσας.

Προσπέλαση:

Η Κοινότητα Αναβρυτής συνδέεται μέ τή Σπάρτη μέ ασφαλτοστρωμένο δρόμο
15,5 χιλιομέτρων. Στή συνέχεια υπάρχει μικρό μονοπάτι πού οδηγεί ύστερα
από 150 μέτρα έξω από τήν είσοδο του σπηλαίου.

Ιστορικό:

Τό σπήλαιο χρησιμοποιόταν από πολύ παλιά (γύρω στό 1750 μέχρι τίς μέρες
μας) σαν εργαστήριο σχοινοπλοκίας, ενώ ή εκκλησία του αφιερωμένη στήν Πα-
ναγία λειτουργεί ακόμη καί σήμερα σέ ορισμένες εξαιρετικές έορτές καί ιδί-
ως τής Ύπαπαντής του Χριστού.

Τίς πληροφορίες γύρω από τό σπήλαιο καί τήν ιστορία του μάς τίς έδωσε ο
μπαρμπα-θανάσης Μπαγιώκος, πού χάρις στά ένενήντα του χρόνια ήταν ο μόνος
πραγματικά κατατοπισμένος γύρω από τήν ιστορία του τόπου. Τά στοιχεία γύ-
ρω από τό σπήλαιο καί τήν εκκλησία του συγκέντρωσε κλιμάκιο τής Έλληνικής
Σπηλαιολογικής Έταιρίας τον Αύγουστο του 1979 πού έκτός από αυτά τό χαρτο-
γράφησε καί τό φωτογράφησε.

Τό κλιμάκιο αποτελείτο από τούς κ.κ. Κων/νο Μερδενισιάνο, υπεύθυνο, Άντώνη
Μπαρτσιώκα καί Έλένη Μερδενισιάνου, συνεργάτες.

Περιγραφή - Ιστορικά στοιχεία:

Όλόκληρο τό σπήλαιο αποτελείται από μιά τεράστια φυσική κοιλότητα μέσα στό
βράχο διαστάσεων, πλάτους 30 μ., μήκους 17μ. καί ύψους στήν άρχή 7, στή μέση

Όλοκληρο τό Βόρειο (άριστερό) τμήμα τής έκκλησίας βρίσκεται χτισμένο μέσα σέ έσοχή του βράχου.

Στό τέμπλο διακρίνονται παλιές εικόνες του περασμένου αιώνα.

Ή έκκλησία "Παναΐτσα" καί τμήμα τής σπηλιάς, φωτογραφισμένη από τό έσωτερικό.

4 και στο τέλος 0,5 μέτρων.

Τό δάπεδο του σπηλαίου είναι τελείως επίπεδο, χωρίς πέτρες ή άλλα φερτά υλικά και στο ίδιο ύψομετρο σε όλα του τα σημεία.

Η είσοδος του σπηλαίου καλύπτεται από μανδρότοιχο μήκους 21 μέτρων και ύψους 2-2,5 μ., ενώ στην ανατολική πλευρά του, σε μία έσοχή του βράχου, έχει χτιστεί η εκκλησίτσα της "Παναΐτσας" διαστάσεων 8 X 5 μ.

Η εκκλησίτσα αυτή χτίστηκε γύρω στα 1750 και εορτάζεται της Υπαπαντής του Χριστού, θεωρείται δέ προστάτιδα των σχοινοπλόκων (τριχάδων). Έχει σπάνιες εικόνες του 19ου αιώνα μεταξύ των οποίων ξεχωριστή θέση κατέχουν η Κόλιμηση της Θεοτόκου με την Υπαπαντή του Χριστού και ο Ίησους Χριστός σαν Βασιλιάς των ουρανών στο θρόνο.

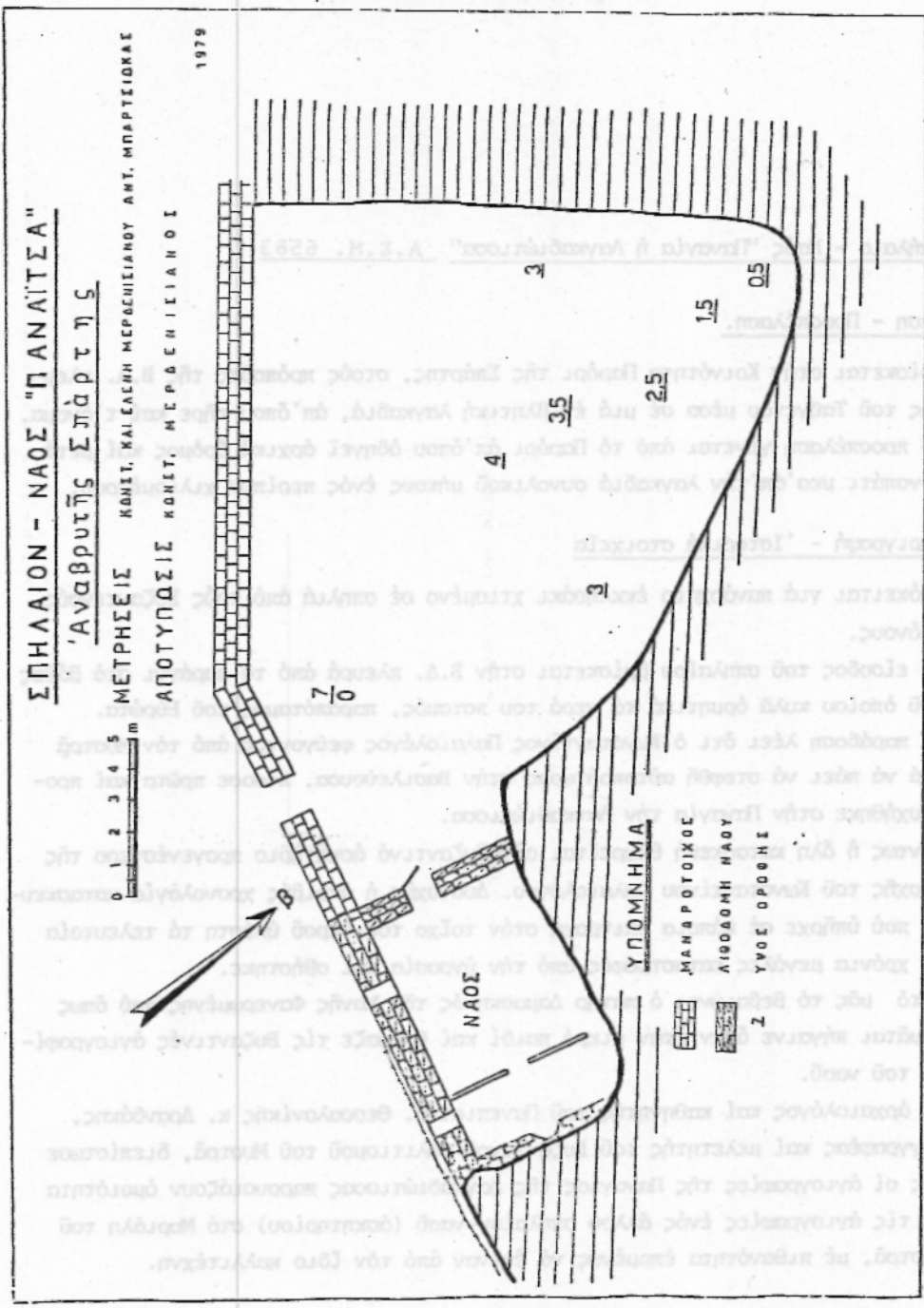
Τόν περασμένο αιώνα και μέχρι τό 1945 ολόκληρος ο χώρος του σπηλαίου ήταν διαμορφωμένος σε εργαστήριο σχοινοπλοκίας. Ακόμα και σήμερα σώζεται σε καλή κατάσταση ένας ξύλινος μηχανισμός "άνεμης".

Φαίνεται δέ ότι η ισοπέδωση του χώρου του σπηλαίου και η λιθοδομή ήταν κατασκευές που έγιναν άκριβως για τή διαμόρφωση του σπηλαίου σε εργαστήριο σχοινοπλοκίας.

Ο χώρος της σπηλιάς, έξω απ'τήν εκκλησίτσα ήταν διευθετημένος σαν εργαστήριο σχοινοπλοκίας από τά παλιά χρόνια.

Στή φωτογραφία μία μισόκατεστραμμένη χειροποίητη "άνεμη", υπόλειμα του παλιού εργαστηρίου.

Σπήλαιο - Ναός "Παναγία ή Λαγκαδιώτισσα" Α.Σ.Μ. 6583

Θέση - Προσπέλαση.

Βρίσκεται στην Κοινότητα Παρόρι της Σπάρτης, στους πρόποδες της Β.Α. πλευράς του Ταυγέτου μέσα σε μία επιβλητική λαγκαδιά, απ' όπου πήρε και τ' όνομα. Ή προσπέλαση γίνεται από τό Παρόρι απ' όπου οδηγεί αρχικά δρόμος και μετά μονοπάτι μεσ' απ' τήν λαγκαδιά συνολικού μήκους ενός περίπου χιλιομέτρου.

Περιγραφή - Ιστορικά στοιχεία

Πρόκειται για πανάρχαιο εκκλησάκι χτισμένο σε σπηλιά από τούς Βυζαντινούς χρόνους.

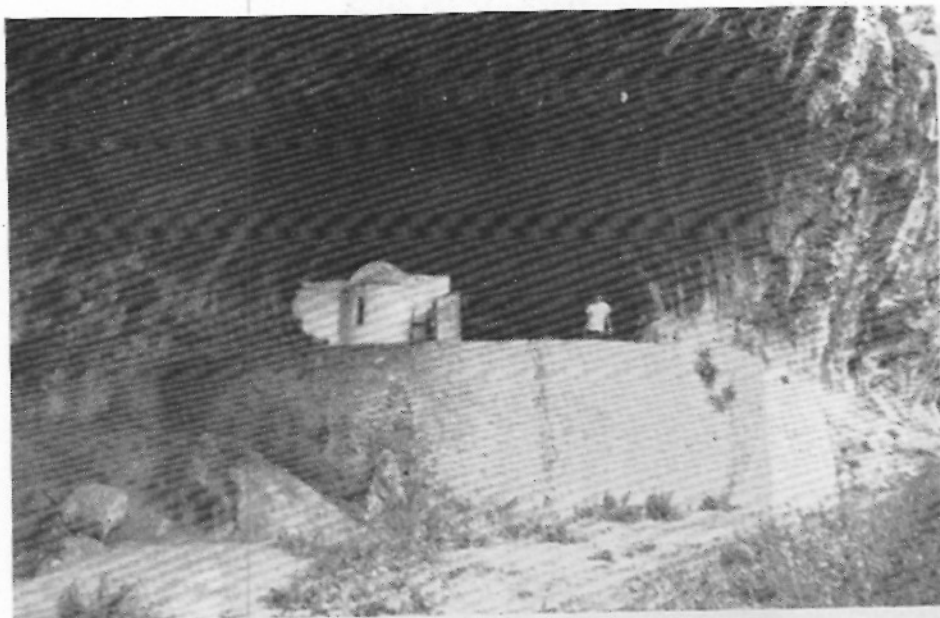
Ή είσοδος του σπηλαίου βρίσκεται στην Β.Δ. πλευρά από τό φαράγγι στο βάθος του οποίου κυλά όρμητικά τά νερά του ποταμός, παραπόταμος του Εύρατα.

Ή παράδοση λέει ότι ό Κωνσταντίνος Παλαιολόγος φεύγοντας από τόν Μυστρά για νά πάει νά στεφθή αυτοκράτωρας στην Βασιλεύουσα, πέρασε πρώτα και προσευχήθηκε στην Παναγία τήν Λαγκαδιώτισσα.

Πάντως ή όλη κατασκευή θεωρείται σάν Βυζαντινό άσκητήριο προγενέστερο της εποχής του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Δυστυχώς ή άκριβής χρονολόγια κατασκευής πού ύπήρχε σε κάποια έπιγραφή στον τοίχο του ίεροϋ ύπέστη τά τελευταία 50 χρόνια μεγάλες καταστροφές από τήν ύγρασία και σβήστηκε.

Αυτό μάς τό βεβαιώνει ό πατήρ Δαμασκηνός της Μονής Φανερωμένης πού όπως θυμάται πήγαινε όταν ήταν μικρό παιδί και θαύμαζε τίς Βυζαντινές άγιογραφίες του ναού.

Ό αρχαιολόγος και καθηγητής του Πανεπιστημ. Θεσσαλονίκης κ. Δρανδάκης, συγγραφέας και μελετητής του Βυζαντινού πολιτισμού του Μυστρά, διεπίστωσε πώς οι άγιογραφίες της Παναγίας της Λαγκαδιώτισσας παρουσιάζουν όμοιότητα με τίς άγιογραφίες ενός άλλου σπηλαίου-ναού (άσκητηρίου) στο Μυριάλη του Μυστρά, με πιθανότητα έπομένως νά έγιναν από τόν ίδιο καλλιτέχνη.

Γενική άποψη τής σπηλιάς καί τής έκκλησίας "Παναγία η Λαγκαδιώτισσα".

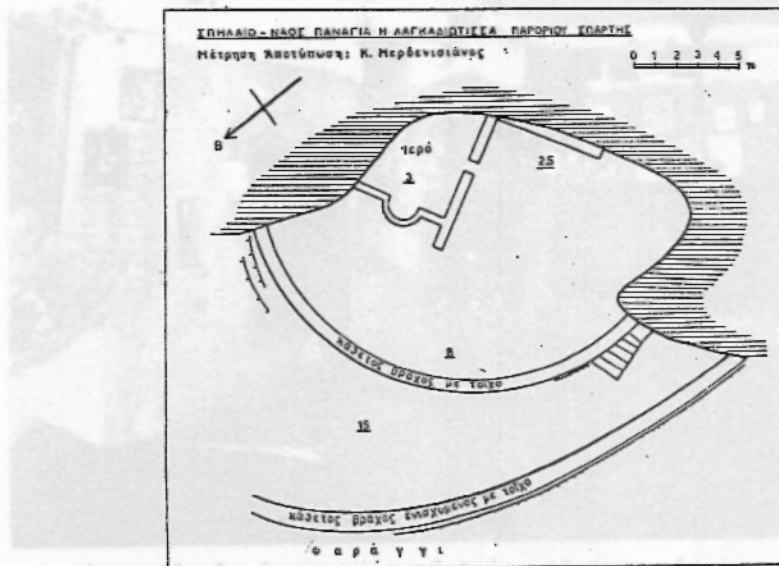
Τό έσωτερικό τής σπηλιάς καί τοῦ κυρίως ναοῦ τής "Παναγίας τής Λαγκαδιώτισσας".

*Αριστερά διακρίνεται ἡ εἰσοδος τοῦ ἱεροῦ.

Ἡ Παναγία ἡ Ὁδηγήτρια.

Μιά ἀπό τίς καλλίτερα διατηρημένες ἀγιογραφίες τῆς ἐκκλησίας.

Σπήλαιο - Μοναστήρι "Παναγία ή Ζαγούνα" ή "Ιερά Μονή Πυρσοῦ Α.Σ.Μ. 6582

Θέση:

Βρίσκεται στην περιοχή τῆς Κοινότητας Ἀναβρυτῆς Σπάρτης καί σέ ἀπόσταση 3 περίπου χιλιομέτρων Ν.Α. τοῦ γνωστοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Φανερωμένης.

Προσπέλαση

Ἡ προσπέλαση γίνεται ἀπό τήν Ἀναβρυτή ὡς τό μοναστήρι τῆς Φανερωμένης στήν ἀρχή ἀπό χωματόδρομο σέ καλή κατάσταση καί μετὰ ἀπό στενό μονοπάτι πού ὁδηγεῖ στήν Ζαγούνα ἀρού περάση ἀνάμεσα ἀπό δάση καί ἀπό κρημνες πλαγιές.

Περιγραφή

Τό σπήλαιο διανοίγεται πάνω σ' ἓνα τεράστιο κάθετο βράχο στήν Ν.Α. πλευρά τοῦ Ταυγέτου.

Ἀπό τήν θέση αὐτή μπορεῖ κανεῖς νά δῇ ὀλόκληρη τήν Σπάρτη κατά τρόπο μοναδικῆς πανοραμικότητας.

Τό σπήλαιο ἀποτελεῖται οὐσιαστικά ἀπό ἓνα μεγάλο κοίλωμα διαστάσεων 20Χ25 περίπου μέτρων καί ὕψους 10-15 μέτρων.

Ἡ εἴσοδος του καλύπτεται ἀπό μανδρότοιχο ἐνῶ στήν ΒΑ πλευρά του βρίσκεται χτισμένη ἡ ἐκκλησία τοῦ μοναστηριοῦ ἀφιερωμένη στήν Παναγία.

Στό κεντρικό τμήμα τοῦ σπηλαίου ὑπάρχει διόροφο κτίσμα ἀποτελούμενο ἀπό δύο κελλιά, ἐνῶ στήν Δ πλευρά βρίσκεται ἀκόμα ἄλλο ἓνα κελλί.

Τέλος πρόσφατα χτίστηκε καί ἓνας ξενώνας ἀποτελούμενος ἀπό δύο δωμάτια - κελλιά ἀκριβῶς στό Ν τμήμα τοῦ σπηλαίου στή συνέχεια τοῦ μανδρότοιχου.

Ἀπό ὅλα τά κτίσματα τοῦ Μοναστηριοῦ σημαντικῆς σημασίας εἶναι ἡ μικρή ἐκκλησία του πού ἔχει εἰκόνες καί ἀγιογραφίες στούς τοίχους. Βυζαντινῶν καλλιτεχνῶν.

Πολλές ἀπό τίς ἀγιογραφίες διατηροῦνται σέ καλή κατάσταση ἄλλες ὁμως ἔχουν καταστραφεῖ ἀπό τούς Τούρκους ἐπιδρομεῖς πού μέ τά σπαθιά τους, ὅπως συνήθιζαν τότε, "ἔβγαζαν τά μάτια τῶν Ἁγίων".

Πρέπει νά σημειωθῇ ἀκόμα ὅτι παρά τίς φυσικές δυσκολίες τοῦ κοιλώματος τῆς σπηλιάς, τό ἱερό τῆς ἐκκλησίτσας βρίσκεται προσανατολισμένο ἀκριβῶς στήν Ἀνατολή.

Ίστορικά στοιχεία

Τό πρώτο όνομα τοῦ Μοναστηριοῦ ἦταν Ἱερά Μονή Πυρσοῦ καί χτίστηκε ἐπί τῆς ἐποχῆς τῶν εἰκονομάχων καί εἰκονολατρῶν.

Κατά τήν παράδοση, ἐκεῖνη τήν ἐποχή κάποιος Πατριάρχης ἐδιώχθη καί κατέφυγε γιά νά σωθεῖ στόν Ταῦγετο, στήν περιοχή τῆς Ἀναβρυτῆς, μαζί μέ τήν θαυματουργή εἰκόνα τῆς Παναγίας.

Στή συνέχεια βρῆκε τήν σπηλιά καί θεωρώντας τήν τόσο σάν καταφύγιο ὄσο καί σάν ἀσκητήριο γαλήνης, ἔχτισε τήν ἐκκλησία καί τό Μοναστήρι. Ἀπό τότε τό μοναστήρι γνώρισε μέρες ἀκμῆς.

Ἐγιναν ἔργα ὑδρεύσεως, πού μετέφεραν τό νερό ἀπό μακρινή πηγὴ μέ τήν βοήθεια ὑδρευτικῶν σκελαστῶν αὐλάκων. Ἀντί γιά τιμῆντο - ἐκεῖνη τήν ἐποχή δέν ὑπῆρχε - χρησιμοποίησαν γιά τήν κατασκευή τους τριμένο σέ σκόνη κεραμίδι μέ ἄμμο πού λεγότανε "κουρασί".

Ἀκόμα τό μοναστήρι ἀπέκτησε μεγάλη περιουσία καί κυρίως τεράστιες κτηματικές ἐκτάσεις στήν γύρω περιοχή.

Ἡ Μονή εἶχε καί εἰδική σφραγίδα πού μετά τήν ἐγκατάληψή της περιήλθε μαζί μέ τά ἅγια λείψανα τῶν ἀσκητῶν, στούς ἐκάστοτε Βλαχοδήμαρχους.

Σήμερα διασώζεται ἀκόμη ἡ σφραγίδα στά χέρια τοῦ κ. Δημήτρη Κολοβοῦ, ἀπόγονου τοῦ τελευταίου δημάρχου.

Σχετικά μέ τίς καταστροφές πού ὑπέστη ὁ ναός, πιστεύεται ὅτι αὐτές ἔγιναν τό 1826, τήν ἐποχή πού ὁ Ἱμπραήμ στρατοπέδευσε κοντά στήν περιοχή καί ἔστειλε στρατιωτικό ἀπόσπασμα γιά τήν ἀνεύρεση νεροῦ ἀπό τό μοναστήρι.

Τά ἱστορικά στοιχεία σχετικά μέ τό σπήλαιο-μοναστήρι Παναγία ἢ Ζαγούνα καί τό σπήλαιο-ναός Παναγία ἢ Λαγκαδιώτισσα, δόθηκαν ἀπό τόν ἡγούμενο τῆς Μονῆς Φανερωμένης στήν Ἀναβρυτή, ἀρχιμανδρίτη Δαμασκηνό Ἀγορανίτη στόν γράφοντα τόν Αὐγουστο τοῦ 1979.

Ἡ συγκέντρωση τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν τελικά ὁλοκληρώθηκε ἀπό τόν ἴδιο κατά τήν δευτέρα ἀποστολή χαρτογραφίσεως καί κινηματογραφίσεως τῶν σπηλαίων-ἐκκλησιῶν στόν Ταῦγετο τόν Ἰούνιο τοῦ 1980.

Γενική άποψη του Μοναστηριού χτισμένου μέσα στο τεράστιο κώ-
λωμα του βράχου.

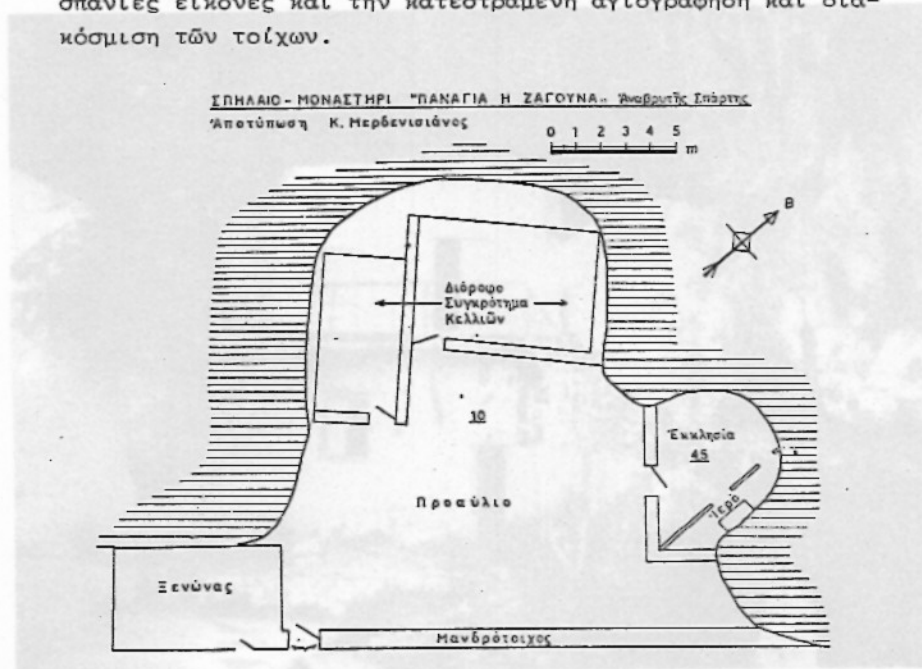

Τμήμα από τά κελλιά τών μοναχών.

815

‘Από τό έσωτερικό τής έκκλησίας του Μοναστηριου μέ τίς σπάνιες εικόνες καί τήν κατεστραμμένη άγιογράφηση καί διακόσμηση τών τοίχων.

In the communities of Anavriti and Parori of Sparta, three caves have been cartographed and have been taken moving pictures. Churches have been built in these caves dating since the Byzantine times.

All these churches which are considered as hermitages for monks are still keeping many wonderful hagiographies. In detail:

Cave - Monastery "Panagia Zagouna" ("The Blessed Virgin Mary the Zagouna" or Holy Monastery of Pyrsos").

We mean a small block of cells, hostelry and church, which are in a very big cave - natural cavity of a cliff - in the area of Anavriti.

Unfortunately some of the most important hagiographies of the church have been damaged by the swords of the Turks conquerors.

Caves - church "Panagitsa" ("The Blessed Virgin Mary) Anavriti. We mean a church which has been built at the end of a big natural cavity. In the front yard of the church there was a workshop for I ropes-making. For this reason "The Virgin Blessed Mother" is considered as the protector of rope-makers.

Cave - church "Panagia Lagathiotissa". ("The Blessed Virgin Mary Lagathiotissa"). Parori - Sparta.

It is in one gorge of Taygetos from where it has taken it's name. The tradition refers that Constantine Paleologos had prayed in this church a short time before he become emperor of Byzantion.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ίωάννου Ίωάννης: Σπηλαιολογικές έρευνες στην περιοχή Έλασσόνος Λαρίσης (Σπήλαιο-έκκλησία "Άγία Ανάλυψη" του χωριού Πυθίου Έλασσόνος).
Άνάτυπο Δελτίου Έλληνικής Σπηλαιολογικής Έταιρείας. Τόμ. XIV σελ. 144-151, Άθήναι 1977.
- Μαστρογιαννόπουλος Ήλίας: Βυζαντινοί Ναοί της Ελλάδος, Άθήναι 1958.
- Παύλος Μοναχός : Βίος Όσίου Γεωργίου και Ίωάννου Χοζεβίτου.
(Τό σπήλαιον του Προφήτου Ήλίου και του Άγίου Ίωακείμ) σελ. 13-14, (Τά Κελλία του Χοζεβά ή η Σκήτη της άγίας Άννης) σελ. 15-16 "Έκδοσις "Αποστόλου Βαρνάβα" Άθήναι.
- Πετροχείλου Άννα: Σπήλαιον Μιλάτου Μεραμβέλου, Δελτίο Έλληνικής Σπηλαιολογικής Έταιρείας, Τόμος X τεύχος 6, σελ. 34, Άθήναι 1970.
- Πετροχείλου Άννα: Σπήλαιον "Άγίας Σοφίας" Μυλοποτάμου Κυθήρων, Δελτίο Έλληνικής Σπηλαιολογικής Έταιρείας, Τόμος X τεύχος 8, σελ. 102, Άθήναι 1970.
- Πλατάκης Έλευθ. : Σπήλαια και άλλαι καρστικά μορφαί της Κρήτης, Σπήλαιον Άγιος Εύλλας 1, Άγιος Εύλλας 2, Σπήλαιον Άγιος Αντώνιος, Σπήλαιον Άγία Παρασκευή, Σπήλαιον Άγιος Αντώνιος Μαλεβυζίου, Σπήλαιον Άγιος Αντώνιος Χουδετσίου, Τεχνητόν σπήλαιον Άγιος Παντελεήμων, Φάραξ Άγίου Άντωνίου. Έλληνική Σπηλαιολογική Έταιρεία.
- Εκούρας Θόδ. : Ύπόσκαφοι και σπηλαιώδεις Χριστιανικοί ναοί και έρημητήρια στην Εύβοια.
Δελτίο Έλληνικής Σπηλαιολογικής Έταιρείας. Τόμ. XV τεύχος 1 σελίς 33-69. Άθήναι 1978.
- Faure Paul : Les Fonctions des cavernes crétoises, Ecole Française d'Athènes, Paris 1964,
-Τά συμπεράσματα του βιβλίου του κ. Πώλ Φώρ (Λειτουργίες των Κρητικών Σπηλαίων). Δελτίο Ε. Σ. Ε. Τόμ. VIII τεύχος 3 σελίς 79 Άθήναι 1965.